

EL VESSANT HISTORIOGRÀFIC DE JOSEP SOLER I PALET¹

Àngels Ventayol i Bosch, historiadora

Resum

Josep Soler i Palet va ser un personatge polifacètic a la Terrassa del final del segle XIX i començament del XX, però, per damunt de tot, allò que va contribuir a la seva transcendència fora de la ciutat va ser el seu vessant historiogràfic. De fet, podem considerar Soler i Palet com el primer historiador contemporani terrassenc i el que va posar les bases de la historiografia local amb un esperit d'investigació rigorós. Amb ell, la història local se separa de la llegenda.

Soler i Palet es pot encabir dins la generació d'historiadors catalans de transició, coneguts com la generació de Rubió i Lluch, amb els quals comparteix criteris i es relaciona amb les figures més rellevants d'aquell moviment.

Abstract

Josep Soler i Palet was a multifaceted character in Terrassa at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. Above all, his significance beyond the town was due to his historiographical current. In fact, we can consider Soler i Palet as the first contemporary historian from Terrassa and the one who laid the local historiographical foundations with a rigorous passion for research. Because of him, we can split the local history from the legends.

Soler i Palet could be classified inside the generation of Catalan transition historians, well-known as Rubió i Lluch's generation, with whom he shared opinions and he managed to make reputable contacts among the movement.

La figura de Soler i Palet podem associar-la a diversos camps, perquè va ser una persona polifacètica que va participar en el món cultural de la seva ciutat. Una primera vinculació de Soler i Palet ens porta al camp periodístic, ja que de jove començà amb col·laboracions periodístiques, primer a *El Eco de Tarrasa*² i posteriorment a *La Revista Tarrasense*³ i a les publicacions *El Tarrasense*⁴ i *Egana*⁵, de les quals va ser fundador.

Una altra vinculació dins el camp cultural va ser a través de l'Ateneu Terrassenc, que va presidir el 1890. Precisament l'etapa de Soler i Palet a l'Ateneu va ser la de major projecció i dinamització de l'entitat. Sota el seu impuls es va crear el primer certamen literari de la ciutat i el *Boletín del Ateneo Tarrasense*.

En l'àmbit polític, i per la seva adscripció catalanista, a Terrassa Soler i Palet és gairebé sinònim de catalanisme polític i de l'expansió d'aquest a la ciutat al final de la dècada dels vuitanta del segle XIX, amb la fundació del Centre Català de Terrassa l'octubre del 1886 i la de l'Agrupació Regionalista el desembre de 1891.

Dins d'aquest àmbit, cal recordar també com Soler i Palet representà Terrassa com a delegat a l'Assemblea de Manresa del 1892, portada a terme per la Unió Catalanista.

Però, per damunt de tot, Soler i Palet es pot considerar el primer historiador contemporani terrassenc, que va posar les bases que permetrien aixecar la historiografia terrassenca que arriba fins els nostres dies.

Malgrat això, avui encara podem trobar que es fa referència a Soler i Palet com a advocat i escriptor, i fins i tot alguna enciclopèdia el qualifica així. Soler i Palet no era advocat. Va estudiar la carrera de Notariat per la influència familiar, ja que els Soler, originaris de Manresa, des de la segona meitat del segle XVIII tenien els descendents masculins dedicats a les lleis, alguns fins i tot havien arribat a ser doctors en lleis. El seu pare, Jacint Soler i Oliveras, exercia el càrrec de notari delegat del Districte de Terrassa.

Soler i Palet, que no tenia gaire interès pels estudis notariaus, el juny de 1884 es presentà a l'examen de "Reválida y aptitud" que permetia exercir com a notari i consta en el seu expedient de la Universitat de Barcelona que no l'aprovà. Mai no va exercir de notari ni cap càrrec relacionat amb les lleis. Juntament amb el seu vessant polític, catalanista, dedicà la vida a la història, al vessant historiogràfic.

Precisament quan va morir, el novembre de 1921, els seus contemporanis i els mitjans periodístics que van informar-ne sí que van remarcar especialment la seva trajectòria com a historiador i van fer elogis de la seva obra: *La Comarca del Vallès*⁶ destaca «su prestigiosa personalidad como historiador», mentre a la revista *Revista Catalana*⁷ Elies Moliné i Brassés dedica a la figura de Soler i Palet un extens article, en què destaca com «era un estudiós per vocació decidida» que «es consagrà des de molt jove a l'estudi de la història i l'arqueologia catalanes». Per a Moliné i Brassés, Soler i Palet és el primer dels historiadors de Terrassa que es mereix aquest nom i que amb la publicació de la Biblioteca Històrica Tarrasenca va obrir «una mina de materials d'estudi per a nous investigadors terrassencs»⁸.

Tres anys després, el 1924, Artur Masriera ocupà la vacant deixada per Soler i Palet a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i en el discurs inicial va destacar la capacitat de treball de Soler i Palet, gràcies a la qual aquest havia adquirit una sòlida formació científica.

Aquell mateix any se celebrà una sessió especial en honor de Soler i Palet a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, en la qual Pelegrí Casades s'hi referí com un «fervent devot de l'arqueologia»⁹ i afegeix que no buscava cap guany material ni cap lluïment personal, sinó que allò que el motivava era la recerca de la veritat en les seves investigacions històriques.

En la mateixa línia, el 1964 Joan Duch a *La literatura en Tarrasa* afirma: «debemos considerarle el historiador de nuestra ciudad de más peso».¹⁰

Tant aquest com altres estudis, fan aproximacions a la vida i l'obra de Soler i Palet sense més aprofundiment en la faceta d'investigador. Hem d'esperar fins el 1991, quan Xavier Marcet,¹¹ breument, qualifica Soler i Palet com el pare de la historiografia terrasenca i planteja la necessitat d'un estudi aprofundit de la seva obra.

Efectivament, Soler i Palet pot ser considerat el primer historiador contemporani terrasenc, el que va posar les bases que permetrien aixecar la historiografia posterior fins els nostres dies.

Dit això cal tenir, doncs, en compte l'entorn intel·lectual en què es movia i que influí en la seva obra, situar-lo en un context concret, perquè Soler i Palet comparteix característiques amb altres estudiosos, amb altres historiadors del seu moment, i cal no oblidar la transcendència i la vinculació amb l'àmbit exterior no terrassenc. Perquè Soler i Palet va transcendir els límits geogràfics i culturals de la seva ciutat.

Com i quan Soler i Palet s'orienta cap a l'activitat historiogràfica?

Podem dir que Soler i Palet des de sempre havia sentit una gran afecció per tot el que fossin restes arqueològiques, manuscrits i arxius. El seu pare, que s'havia establert a Terrassa el 1846, exercia el càrrec de notari delegat del Districte i d'arxiver de Protocols, per la qual cosa guardava a casa una important quantitat de documentació antiga, d'on el jove Soler va agafar familiaritat amb aquest tipus de documents.

El punt d'inflexió definitiu vers l'activitat historiogràfica podem situar-lo el 1887, quan participa en una excursió cultural que era costum entre els participants als Jocs Florals de Barcelona. La del 1887 consisteix en una expedició d'escriptors i poetes catalans, rossellonesos i provençals a Mallorca. Soler i Palet, com a participant dels Jocs Florals, s'hi afegeix, i n'és el més jove. Una de les activitats principals de l'expedició és la col·locació d'una creu amb l'escut de barres en el lloc on els germans Montcada havien mort durant la primera batalla dels catalans contra els àrabs a Mallorca i commemorar així aquest fet de la història política de la corona catalanoaragonesa.

A part de participar en un acte d'aquest contingut històric, Soler i Palet va establir contacte amb un dels participants, Antoni Rubió i Lluch, que al final del segle XIX va esdevenir una figura transcendental en la historiografia catalana.¹²

Totes aquestes circumstàncies, juntament amb una posició econòmica folgada que li permetria fer-ho, va decantar els seus objectius cap a l'activitat històrica.

L'entrada de Soler i Palet en el camp de la història es produeix en un context de gran vitalitat i empena, tant cultural com historiogràfica. Ens trobem en el marc del Modernisme, i en el marc del naixent nacionalisme, en què la història esdevé la via per a legitimar aquest catalanisme.

Historiogràficament, la tendència amb la qual Soler i Palet connectarà és un intent de renovació de la ciència històrica, ja que s'intenta donar a la historiografia catalana la consistència d'una disciplina científica, bo i basant els treballs en un major rigor i en el mètode hipotèticodeductiu, enfront de la historiografia romàntica, que posava èmfasi a la part patriòtica, fins i tot llegendària, sense cap rigor en el treball i el mètode.

A les acaballes de segle, però, aquesta tendència tendeix a reprendre criteris romàntics, com el gust pels temes medievals i per tot allò que es refereix als fets polítics de la corona d'Aragó. Se l'anomena neoromanticisme, però es basa sempre en el rigor i

l'estudi acurat de les fonts. Els màxims representants seran l'anomenada "generació de Rubió i Lluch",¹³ amb els quals Soler i Palet estarà plenament relacionat.

La consolidació de Soler i Palet en el món de la història el dóna a conèixer fora de Terrassa, fora de la seva ciutat natal. Aquesta projecció exterior no es deu només al fet que part dels seus treballs els publiqui en mitjans de Barcelona, sinó també perquè, a partir del 1895, quan trasllada la seva residència a aquesta ciutat, Soler i Palet entra en el món institucional i cultural capdavanter en aquell moment.

Soler i Palet, com altres figures de la seva generació, va a Barcelona per trobar-hi el necessari per a desenvolupar la tasca investigadora i també perquè és allà on hi ha les institucions i els elements que cohesionen els "intel·lectuals" capdavanters aleshores. Perquè tot l'esforç cultural i historiogràfic que s'estava fent a Catalunya en aquell moment no tenia un aparell institucional ni acadèmic que el potenciés. Davant la manca d'un aparell polític i institucional que ho emparés, van ser les institucions cíviques i culturals paral·leles, com l'Ateneu Barcelonès i la Reial Acadèmia de Bones Lletres, així com el moviment excursionista, les que van difondre la història i el científisme.

Soler i Palet es vincularà amb aquestes institucions i amb els personatges més significatius del corrent, entre els quals destaquen Francesc Carreras i Candi, Joaquim Miret i Sans, Josep Puig i Cadafalch.

Per què podem considerar Soler i Palet el primer historiador contemporani terrassenc ?

Quan Soler i Palet comença la seva faceta com a historiador local, la historiografia terrassenca és quelcom pràcticament per iniciar, exceptuant l'obra del sacerdot Joan Arnella (1570-1639) *Grandeses i antiguitats d'Egara-Terrassa*,¹⁴ un estudi que recopila documents medievals fins el segle xvi relacionats amb la vida religiosa a Terrassa. És el primer esforç per estudiar el passat de la ciutat.

Al marge d'aquesta obra, no és fins el 1879 que trobem un nou estudi de la història terrassenca: *Tarrasa antiga y moderna* de Josep Ventalló i Vintró.¹⁵ Aquest assaig parteix d'una perspectiva bastant mitificadora de la història local, des dels orígens fins a la segona meitat del segle xix. És un recull documental de fets i, en alguns casos, de llegendes o mites sobre la ciutat (amb una càrrega emotiva palesa), més que no pas una obra científica.

Així, la historiografia terrassenca assenta les bases amb Soler i Palet, que esdevindrà el punt de referència per a posteriors autors i estudis.

Precisament Soler i Palet, que critica el poc rigor científic de les interpretacions de Ventalló i Vintró, és el primer autor que aprofundeix en la documentació, el tipus de metodologia i un nou esperit d'investigació, amb els quals es dóna pas a la crítica històrica.

A més a més, Soler i Palet comprèn perfectament la funció de l'historiador en la vertebració d'una consciència nacional, així com la funció d'aquest en la remembrança de la història de Catalunya, massa oblidada per la imposició d'una suposada «història espanyola», que no és més que la història de Castella. Soler i Palet pensa que davant la manca d'una veritable història escrita de Catalunya, tot el moviment historiogràfic que s'ha endegat és necessari per a poder vertebrar una història global de Catalunya. En aquest sentit, això demostra la importància que dóna a treure a la llum documentació, que posteriorment altres historiadors puguin aprofitar, i a l'estudi exhaustiu de totes les fonts possibles.

Dins el vessant de Soler i Palet historiador, podem assenyalar dues etapes: una etapa compresa entre el 1890 i el 1906, i una segona del 1906 fins a la seva mort el 1921.

Primera etapa, 1890-1906

Entre els anys 1890 i 1891 Soler i Palet publica a la *Il·lustració Catalana* la col·lecció “Per a la història de la indústria llanera”,¹⁶ en la qual, a partir dels documents trobats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a Terrassa, vol demostrar l'antiguitat de la tradició llanera a Terrassa. En aquesta col·lecció, s'hi observa ja el gran interès pels temes referents a l'etapa medieval i moderna, i el fet de basar-se en fonts documentals a partir de les quals s'intenta explicar o demostrar sòlidament el que es diu. Aquesta és una característica que desenvoluparà al llarg de la vida com a historiador i que l'inscriu en aquell corrent que pretén una renovació historiogràfica a Catalunya, contrari al corrent romàntic.

A la mateixa revista publica el 1892 l'article “Prohibició de certs jochs en el segle XVI”¹⁷, i el 1893 “La Santa Unió a Tarrasa al segle XVI”¹⁸.

Durant la dècada dels noranta es veu materialitzat l'inici de la col·lecció de llibres *Biblioteca Històrica Tarrassenca*, una sèrie de publicacions sobre Terrassa i la seva història que comptarà amb quatre volums entre el 1893 i el 1900:

Monografia de la parroquia de Sant Julià de Altura, 1893.

Monografia de la iglesia parroquial de Tarrassa, 1898.

Llibre dels privilegis de Tarrassa, 1899.

Cent biografies tarrassenques, 1900.

Durant aquesta etapa també destaquen alguns articles històrics publicats a *La Veu de Catalunya*¹⁹ i a *Il·lustració Catalana*²⁰.

El 1906, concretament el 17 de juny, Soler i Palet llegeix el discurs de presentació com a nou membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, tot i que hi havia entrat el 1901. El discurs porta per títol *Contribució a la historia antiga de Catalunya*. *Egara-Terrassa* i anys més tard serà reeditat pel Centre Excursionista de Terrassa i el Club Pirenenc.²¹

Egara-Terrassa és l'obra més transcendent de Soler i Palet i la que posa fi a la primera etapa com a historiador. Es tracta d'una obra totalment representativa de les carac-

terístiques que defineixen la seva obra històrica, i exemplifica el neoromanticisme de la generació d'historiadors del final del segle XIX, de la qual forma part. Un neoromanticisme que insisteix a trobar l'origen medieval de la ciutat terrassenca contemporània.

A *Egara-Terrassa* destaca l'ampli coneixement de l'autor sobre els temes tractats, així com dels historiadors, catalans o estrangers, que els tracten. En aquest sentit, el llibre és fornit de notes contrastades amb els originals.

Això, unit a una acurada precisió en totes les dades i referències, dona com a resultat un treball rigorós, en el qual Soler i Palet deixa constància del seu desacord amb la manera de fer d'aquells historiadors que no demostren els fets, i fins i tot els intueixen. Soler i Palet, en canvi, intenta convertir-los en fets empíricament demostrats.

Cal afegir també que en aquesta obra Soler i Palet aporta l'adopció de la nomenclatura 'Terrassa', en lloc de les formes Tarrassa o Tarrasa.

Per tot, el treball va tenir un ampli ressò, va ser considerat brillant i l'autor també.

Egara-Terrassa va consagrar Soler i Palet com un historiador de renom, dins i fora de Terrassa.

Segona etapa, 1906-1921

El fet d'assenyalar una segona etapa en la seva faceta d'historiador no indica un canvi en les característiques dels seus escrits, sinó que serveix per a diferenciar-lo respecte a la nova generació d'historiadors, que aporten uns canvis significatius a la historiografia catalana.

A partir de 1906/07 ens trobem amb un nou corrent cultural capdavanter a Catalunya, el Noucentisme, i una nova generació d'intel·lectuals que cercava la normalització de la llengua i la cultura catalanes. Aquest afany va lligat a un pas molt important en el terreny polític, que es concreta el 1907 amb l'èxit aclaparador, a les eleccions, de Solidaritat Catalana, que agrupa tots els partits catalans excepte els lerrouxistes. Aquest fet representa la majoria d'edat del catalanisme polític i es fa efectiva la confluència entre política i cultura, tot donant lloc a una gran subordinació dels intel·lectuals al projecte políticocultural. La materialització d'aquest incipient poder català dona lloc a la creació de l'Institut d'Estudis Catalans, el 1907, que s'uneix als Estudis Universitaris Catalans, creats davant la impossibilitat de modernitzar i catalanitzar la Universitat de Barcelona.

Són precisament els Estudis Universitaris Catalans els que comencen a impartir classes d'història de Catalunya, amb Antoni Rubió i Lluch al capdavant de la càtedra. Però seran els deixebles, joves nascuts unes dècades més tard que els anteriors historiadors, els nous representants de la historiografia noucentista i els mestres dels historiadors contemporanis. Alguns d'aquests són Pere Bosch i Gimpera, Antoni Rovira i Virgili, Ramon d'Abadal i de Vinyals, Jordi Rubió i Balaguer, Ferran Soldevila.

Gràcies a tota la infraestructura política que els donava suport, es va tirar endavant una obra cultural molt important i, d'altra banda, la història es consolida com a disciplina universitària. Així, la nova fornada d'historiadors catalans ja no són autodidactes, com Soler i Palet, són universitaris i compten amb aquesta infraestructura política que no tenia l'anterior generació d'historiadors.

A partir del 1906-1907 Soler i Palet ja no s'adequa a les noves directrius historiogràfiques capdavanteres a Catalunya. No forma part, ni per edat ni per formació, de la generació noucentista. Però el seu interès per la història continua, i continuen les seves aportacions. La seva obra, durant aquesta etapa, es localitza principalment en articles a butlletins i revistes, i se centra molt en els aspectes arqueològics i artístics. Un bon exemple n'és la secció "Arqueologia i història", que publica a la revista *Arxiu del Centre Excursionista de Terrassa*, i el breu treball "Tarrasa arqueològica"²² del 1915. Paral·lelament a aquest interès per l'arqueologia, també fa altres aportacions interessants, com el treball *Joaquim de Sagrera i Domènech. Estudi biogràfic*.²³

Un fet destacable d'aquesta etapa és la participació el 1908 en el Primer Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, que se celebra per a commemorar el naixement del rei Jaume I. Soler i Palet forma part de la junta organitzadora i a més a més hi presenta l'estudi "Un aspecte de la vida privada de Jaume I",²⁴ en el qual s'apropa a l'agitada vida amorosa del rei català.

Els darrers anys de la seva vida, la principal actuació de Soler i Palet va ser com a president de la Secció d'Arts Antigues i Modernes de la Junta de Museus de Terrassa fins el 1919, quan va dimitir per motius de salut.

Podem concloure, doncs, que la història va ser un dels eixos principals en la vida de Soler i Palet. Historiogràficament, ell és el precursor de la historiografia local basada en el rigor de les fonts. La història local es modernitza amb Soler i Palet.

Per tot, Soler i Palet va ser un intel·lectual del seu temps, no només una persona polifacètica, sinó un intel·lectual que va tenir una projecció molt gran, dins i fora de la seva ciutat.

Notes

- 1 Conferència pronunciada a la Biblioteca Central de Terrassa el 20 d'octubre de 2009, entre els actes de commemoració del 150è aniversari del naixement de Josep Soler i Palet.
- 2 Comença la col·laboració el 1883, primer amb la secció "Carta desde Barcelona", i després amb "Efeméride de la semana" i "Carta desde".
- 3 Especialment els anys 1887 i 1888.
- 4 Des del 1889 fins al 20 de novembre de 1892.
- 5 Neix el 27 de novembre de 1892.
- 6 "Don José Soler y Palet". *La Comarca del Vallés*. Núm. 4726 (Terrassa, 1921), p. 1-2.
- 7 MOLINÉ I BRASSÉS, E. "En Joseph Soler y Palet". *Revista Catalana*. Núm. 107 (Barcelona, 1921), p. 1.

- 8 MOLINÉ I BRASSÉS, E. *Ibidem*.
- 9 CASADES I GRAMATXES, P. *Elogi d'en Josep Soler i Palet per Artur Masriera i Pelegrí Casades*. Barcelona : Atlas Geogràfic, 1924, p. 8.
- 10 DUCH, J. *La literatura en Tarrasa*. Terrassa : Gràfics Valls, 1964, p. 17.
- 11 MARCET, X. *Qui ha manat a Tarrasa? i altres reflexions*. Terrassa: Ed. Ègara, 1991.
- 12 A través de la correspondència de Soler i Palet, es pot comprovar com van seguir estant en contacte, alhora que coincidien en algunes de les institucions culturals capdavanteres en aquell moment.
- 13 REGLÀ, J. “Formació de la moderna escola d’investigació històrica”. Dins *Un segle de vida catalana*. Barcelona: Editorial Alcides, 1961, volum II, p. 974.
- 14 ARNELLA, J. *Grandeses i antiguitats d’Egara-Terrassa*. Terrassa: Fundació Soler i Palet, 1973.
- 15 VENTALLÓ I VINTRÓ, J. *Tarrasa antiga y moderna: ensayo històrico*. Terrassa: Imp. y Lit. La Industrial, 1879.
- 16 SOLER I PALET, J. “Per a la història de la indústria llanera”. *Il·lustració Catalana* (Barcelona, 1890-91).
- 17 SOLER I PALET, J. “Prohibició de certs jochs en el segle XVI”. *Il·lustració Catalana*. (Barcelona, 1892).
- 18 SOLER I PALET, J. “La Santa Unió a Tarrasa al segle XVI”. *Il·lustració Catalana*. Núm. 313 (Barcelona, 1893).
- 19 Aquest diari, publicat a Barcelona, va ser primer el portaveu de la Unió Catalanista i més endavant afí a la Lliga Regionalista.
- 20 El 1905 hi publica l’article “Dades inèdites d’un dels millors retaules gòtics catalans: el retaule dels Sants Metges”, en el qual Soler i Palet descobreix que l’autor del retaule va ser el pintor Jaume Huguet.
- 21 SOLER I PALET, J. *Contribució a la història antiga de Catalunya. Egara-Terrassa*. Barcelona, 1906, reeditat a *Egara. Terrassa*. Terrassa: Centre Excursionista i Club Pirenenc, 1928.
- 22 SOLER I PALET, J. *Tarrasa arqueològica*. Barcelona: La Acadèmica, 1915.
- 23 SOLER I PALET, J. *Joaquim de Sagrera i Domènech. Estudi biogràfic*. Terrassa: Impremta Ventayol, 1915.
- 24 Soler i Palet, J. “Un aspecte de la vida privada de Jaume I”. Dins *Congrés d’Història de la Corona d’Aragó dedicat al Rey en Jaume I y a la seva època*. Volum II. Barcelona: Francisco X. Altés, 1913, p. 536-579.